

Berilo Jugoslovanskega odbora in Italije

BAZOVICI

POŠILJA : IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Srednji vzhod

Št. 73

22. julija 1943.

ZAČETEK KONCA UDOR NA EVROPO

V "Bazovici" smo večkrat zapisali, da je področje Severne Afrike odskočna deska za udar na evropsko celino. Ko so zmagoslavne zavezniške čete očistile Severno Afriko in uničile ali zajele tudi zadnjega osnega vojaka na afriških tleh, je bilo vsemu svetu jasno, da se bliža odločilna ura.

Prvi del laške drame je pričel z množtenstvenimi zračnimi napadi na Sicilijo, Sardinijo in Južno Italijo. V teh zračnih napadih so Nemci in Lahi izgubili 386 letal, medtem ko so zavezniki izgubili samo 98 aparatov. Zavezniško letalstvo je porušilo vse važnejše vojaške naprave na otoku in celo generalni štab v Taormini se je spremenil v prah in pepel.

9.t.m. ob 11.20 zvečer so se dvignili zavezniški padalci z velikimi transportnimi letali in s številnimi jadralnimi letali, preleteli Siciljsko ožino in se spustili zahodno od pristanišča Gela, da zavarujejo mostobran, ki so ga dve uri pozneje ustvarile udorne čete. Vse se je z največjo natančnostjo izvršilo tako kakor mi je pripovedoval simpatični angleški polkovnik v letalu na poti v Casablanko. O tem

boste čitali več na drugem mestu današnje številke.

Udor na Sicilijo je imel za cilj predvsem jugovzhodni del otoka. Levo krilo udorne armade sestavljajo Amerikanci, desno krilo pa ima v rokah zmagovita osma armada pod poveljstvom generala Montgomery-a. Zavezniško letalstvo popolnoma prevladuje celotno južnoitalijansko ozračje in zavezniške pomorske edinice se takorekoč sprehajajo ob obalah Sicilije. Do tega trenutka se še ni pojavila italijanska vojna mornarica, ki je verjetno razdeljena v dva glavna sestavna dela, od katerih se prvi skriva nekje okrog Liparskih otokov, drugi pa okrog Tarantskega zaliva. Poleg ameriških in angleških čet sodelujejo z velikim uspehom kanadske čete in tudi francoski padalci. Napredovanje udorne armade se razvija točno po načrtih in so zavezniške izgube doslej znatno manjše kakor pa so predvidevali največji optimisti. Do sedaj je bila od ogromnega zavezniškega brodovja, ki šteje okrog 2000 ladij potopljena ena sama manjša ladja.

Ves svet se danes sprašuje kaj bodo zavezniki storili, ko bo celotno siciljsko ozemlje v njihovih rokah.

Prav posebno zanima to vprašanje Italijane, ki preživljajo danes najhujše trenutke v vsej svoji zgodovini. Nič manj važno pa tudi ni to vprašanje za Hitlerja, ki je bil prepričan, da ima zmago nad zavezniki že v žepu, pa se je moral prepričati, da so mu tako Rusi kakor Britanci in Amerikanci ta žep temeljito razparali. Razvoj bodočih dogodkov nudi lahko največje možnosti hitrega konca. Če se italijanski vojni mornarici ne posreči, da zapre Otrantski preliv, potem je izkrčevanje zavezniških armad na vzhodni obali Jadranskega morja, to je v Albaniji, Dalmaciji, Hrvaškem Primorju in v Istri neizogibno. V tem slučaju bo ves balkanski polotok padel zaveznikom v naročje kot zrela hruška. Številne armade osovincev na Balkanu imajo na razpolago za preskrbo samo tri železniške proge, od katerih sta dve pretrgani zaradi uspešnega delovanja jugoslovanskih upornikov, medtem ko je glavna proga mnogo prešibka, da bi mogla uspešno pomagati raztresenim osnim divizijam. Poleg tega je ta glavna proga izročena na milost in nemilost zavezniškemu letalstvu, kar velja tudi za reko Donavo.

To so seveda načrti, ki so izvršljivi, če bi šlo vse kakor po olju. Pred očmi pa moramo imeti dejstvo, da bodo Nemci storili vse, da preprečijo tak razvoj dogodkov. Balkanski polotok je za takozvano nemško evropsko trdnjavo najvažnejša predstraža. Na tem polotoku trepetajo sedaj vsi glavni Hitlerjevi podrepaniki: Madjarska, Romunija, Bolgarija in Paveličevi razbojniki. Če Hitler pusti na cedilu te svoje najzvestejše pse, potem se bo kar automatično obrnila vsa Evropa proti njemu in obračun bo prišel prej kakor pa je mislil tudi največji optimist v tej vojni.

Ura osvobojenja jugoslovanskega ozemlja, v katerem je vključena tudi naša ožja domovina Primorska, se kljub vsemu približuje z velikimi koraki. Nestrpno smo jo čakali 22 let. Kri je tekla na veliko, grobovi so rasli, naše slovenske vasi so gorele, uklenjene množice slovenskih fantov in mož so polnile bele slovenske ceste tam po Pivki, po Krasu, Vipavski dolini, po Brdih in Istri, po Idrijski kotlini, po Bovškem, Tolminskem in Kobariškem. Mi tu pa smo čakali v zatišju, se zbirali in pripravljali. Nestrpni in naveličani smo postali. Prijetno življenje in brezskrbnost sta marsikoga zazibali v nerazsodnost in pozabljenje. Vse tisto, kar smo gradili z največjim trudom, z velikim ponosom in včasih tudi z nepremagljivimi ovirami, vse tisto naj bi se tik pred največjo uro zgodovine zrušilo v nič.

Težke, mogoče najhujše ure svojega življenja smo preživljali te dni. Razočaranja so bila tako strašna, sramota tako globoka, da bi moralo človeku počiti srce. Zli duh, ki se tako rad vtihotaplja v vrste slovanskih narodov se je poskušal vtihotapiti tudi med nas, da nas razdvoji, razkolje in nam uniči vse to, kar bi moralo ob uri obračuna s sovražnikom predstavljati največjo moralno vrednost slovenskega naroda.

Fantje prepričan sem, da je obsedenost izgnana in to za vedno. Na drobnih nitki, komaj zaznavni je obvisela slovenska čast... Fantje, izkujte v teh dneh in po teh dogodkih debelo in jekleno vrv slovenske časti, tako kakršno so skovali naši tovariši na na-

noških grebenih, v snežniških gozdovih, po Krasu in Brdih in po vsej naši sveti zemlji. Fantje, slovenska čast ne pozna politike, ne pozna bratskega sovražstva, ne pozna malenkostnih utvar v borbi za neko namišljeno pravičnost, ne pozna ozkosrčnosti in se predvsem ne briga za laži in klevete. Slovenska čast pozna eno samo besedo: Svoboda. Slovenska čast je bila že pred sto leti najtesnejše povezana z vsemi slovanskimi brati kakršne koli vere. Slovenska čast je bila vedno neomadeževana in taka mora nazaj v domovino z razvito jugoslovansko zastavo, ki nam jo je daroval sam naš jugoslovanski Kralj Peter II., ki je naše krvi in cvet naše jugoslovanske lipe.

Fantje ura se bliža ko bomo kot vojaki in osvoboditelji prihiteli na našo zemljo kot svobodni gospodarji! Zato izbrisimo temeljito še v tem zadnjem trenutku madež tiste noči, ko so junaške zavezniške čete prvič stopile na evropsko celino in dokažimo s podvojeno silo, močjo in delavnostjo, da nismo ono, kar je hotela prikazati tista nesrečna noč...

Ob sobotah plačujejo

Četrto stoletja je mali slovenski narod tam v Primorju preživljal najtežje čase svoje zgodovine. Nenasiťljivi pohlep tuje zmage pijanega naroda je izživiljal svoje živalske instinkte nad malim neoboroženim narodom slovenskim. Vse to kar so gradile pridne slovenske roke v sto in stoletjih je kulturni barbar uničil in razdejal. Slovenska kultura je bila vržena na gnojišče. Gospodarske ustanove izropane, slovenski kmet pregnan iz svoje zemlje, ostanek pa izropan do kosti. Vse to vemo, vse to smo že neštetokrat zapisali in izgovorili. Vse to je bil en sam krik do smrti užaljenega naroda, ki pa nikdar ni izgubil vere v svojo pravico do življenja.

Ko je v tej vojni stopila Italija na stran nasilja, divjaštva, ropanja, ubijanja in požiganja, smo vedeli, da bide zadnja ura fašizmu ali da je tudi to prvi korak k našemu osvobojenju.

Vse to kar je naš narod pretrpel v teku zadnjih treh let; vsi številni slovenski grobovi, vsi izgoreli slovenski domovi, vse strašne muke in bolečine, vse to se sedaj s polnim udarom svete pravičnosti sipa na samega krvoloka. Italijanska mesta gorijo, človeška življenja padajo vsako minuto, en sam bolesni krik se razteza od Sicilije do Milana. Niti ure počitka izmučenemu prebivalstvu Italije ne dovoljuje zavezniška pest. S trepetajočim glasom poskušajo fašistovski prvaki vlivati obupanču novega poguma, ali vse zaman. Večkrat smo dejali v našem listu, da drži Hitler Italijo za goltanec in da je že samo to dejstvo kot tako, naš zaveznik. Zato bo trpljenje, ki je samo pravična kazen za strašne zločine nad našim narodom, drvelo naprej, saj je to kar se dogaja sedaj šele začetek onega, kar mora priti.

V lastni bolečini smo otrpeli. Ni sočustvovanja več v naših srcih, ali tudi ni tistega strašnega sadišničnega cinizma, s katerim je ves italijanski narod brez izjeme gledal na našo bolečino in se naslajal nad njo.

Bog je pravičen in njegova kazen zaslužena.

General Sikorski mrtev

Kratka brzjavka iz Gibraltarja je 4.t.m. ponoči javila, da se je z letalom smrtno ponesrečil največji sodobni poljski politični in vojaški voditelj. S tragično smrtjo voditelja bratskega poljskega naroda je poljska republika izgubila moža najlepših človeških čednosti, ki je vse svoje življenje posvečal svojemu narodu.

Jugoslovani smo v zadnjih letih tesno povezani z usodo poljskega naroda, zlasti po oni strahotni katastrofi Hitlerjevega divjaštva po poljski zemlji. Ne samo po slovanski krvi, pač pa tudi v strašnem trpljenju delimo Jugoslovani z brati Poljaki isto usodo.

Slovenci pa imamo v tem trpljenju še globlje spomine. Ko so v prvi svetovni vojni Nemci navalili na Rusijo in ko so se takratni vojni dogodki premikali po neizmernih ravninah Galicije in ruske Poljske, smo sprejemali Slovenci poljske begunce in jim gostoljubno nudili streho in košček kruha. Danes gladujejo izgnane slovenske družine na poljskem ozemlju. Verujemo, da jim bratski poljski narod kljub lastnemu trpljenju nudi svojo pomoč.

Bratskemu poljskemu narodu izrekamo ob težki uri svoje globoko sožalje in zlasti se jugoslovanska vojska bratski poljski armadi s sočustvovanjem v srcu klanja ob grobu njenega velikega vojskovodje.

Slava generalu Sikorskemu!

Udor z navpično obkaljitvijo

Casablanca, 16.6.1943.

Ko človek takole frči po ozračju neskončne Afrike in premetava odrevenele kosti po številnih vrečah - ne vedno mehke vsebine - transportnega letala, se kljub dobro razviti časnikarski radovednosti počasi naveliča stegovati tilnik tja proti malemu oknu in obračati oči okrog ogromnega krila, nekam v nižino.

Britanska uniformirana družba je ponavadi molčehča. Nekateri dremljejo, drugi požirajo ljubavne in kriminalne romane, tretji pa listajo po starih časopisih, ki so z veliko zamudo prišli iz njihove domovine. Razgovorov je bore malo. Tu pa tam pade po kaka vesela pripomba na račun pilota in njegovega spremstva, do večje jezične razgibanosti pa skoro ne pride.

Drugače je, če vodijo letalo Amerikanci in so tudi potniki sami doma nekje iz "novega sveta." V taki družbi je dovolj veselosti in smeha. Potniki so tudi zato boljše razpoloženi, ker Amerikanci širokogrudno dovoljujejo, da si prižgeš cigareto, kar je, pri previdnih Angležih prepovedano. Gumo žvečijo vsi od generala do kaplarja.

Uniforma z napisom "JUGOSLAVIJA" je tu velika redkost, zato vzbuja včasih skoro preveč pozornosti. Če pa so slučajno v časnikih vesti o novih podvigih tam v domovini, postaneš naenkrat junak dneva, seveda čisto po krivici.

Tako je bilo tudi tega dne. Simpatičen polkovnik Anglež je nasproti meni z veliko vnemox čital "TRI-POLI TIMES." Nenadoma pa mi je stisnil v roko list in me z navdušenim pogledom opozoril na vest o uspešnih podvigih naših v Bosni in Sloveniji.

Tako sva zašla v razgovor v francoščini, ki sva jo oba približno enako lomila. Za sramežljivost torej nobenega povoda. Polkovnik je imel mogoče 30 let. Bil je poln zdravja in optimizma kljub temu, da je že skoro štiri leta v vojni in je prekrižal menda že vsa številna angleška bojišča. Je poveljnik edinic, ki bodo verjetno v prihodnjih mesecih v prvi vrsti vojnih dogodkov.

Zelo se je zanimal za naše uporniške načine bojevanja in z največji občudovanjem ocenjeval njihove podvige, ki so mu bili znani celo v podrobnostih. Nič čudnega, da sva avtomatično prešla na razgovor o bodočem udoru na evropsko celino. Taki razgovori so danes na dnevnem redu. Z velikim strokovnim znanjem mi je ljubeznivi polkovnik razvijal svoje misli o bodočih podvigih. Tam, kjer je moja francoščina odpovedala, mi je prišel na pomoč

moj popotni tovariš. Svoje nazore je polkovnik definiral kot "udor z navpično obkoljitvijo." Pripomnil pa je, da to niso njegove lastne misli, pač pa ugotovitve različnih vojaških teoretikov, med katerimi da so zlasti močno zastopani - Čehi.

PROPADLI NEMŠKI NAČRTI

Poskušal bom v kratkih potezah ponoviti njegova razlaganja :

V jeseni 1.1940 so Nemci v okolici Ljubljina na Poljskem izvajali manevre, ki naj bi proučili možnost uspešnega udara na britanska otočja. Pri tem so Nemci ugotovili, da bi mogli z 200 transportnimi letali JU 52, ki bi vlekli 400 jadralnih letal, izkrcati na Angleškem približno 9000 mož. To bi seveda še ne bila glavna invazijska armada, pač pa bi imele te ednice nalogo, da vpostavijo in zavarujejo številne mostobrane na obali, da zavzamejo nekaj najvažnejših letališč in da vznemirjajo vojaške prevoze v hrbtu angleške obrambe. Ta nemška armada je imela šele ustvariti pogoje za nemoteno izkrcanje glavnih nemških invazijskih sil.

Če bi nemško letalstvo ne doživelo v bitki za Anglijo tako uničevalnega poraza, bi se verjetno dogodki v 1.1940 v tem smislu tudi razvijali. Nemški invazijski načrt je predvideval popolno sodelovanje kopnih, pomorskih in zračnih sil.

Iz tega nemškega načrta, ki je ostal zaprt v Hitlerjevi miznici, so se razvijale vse sodobne strategične in taktične teorije o udoru na evropsko celino. Nekateri več ali manj uspešni poskusi v tej vojni so tem teorijam nudili precej uporabnega gradiva.

ZAVEZNIŠKI NAČRTI

Vprašanje, ali je mogoče s padalci in letalsko pehoto - seveda najmodernejše opremljeno - pregnati Nemce iz Francije, so strokovnjaki zanikali. Če pa vprašanje obrnemo: Ali je mogoče s pomočjo padalcev in letalske pehote omogočiti izkrcanje armade v kvaliteti osme britanske armade, potem isti strokovnjaki z isto odločnostjo odgovarjajo: DA.

Glavno vprašanje pri proučevanju udara na evropsko celino je, kje, na kakšen način in s kakšnimi sredstvi bi se zavezniki izognili ogromnim izgubam pri čelnem napadu iz morja na celino. Zavezniško vojno vodstvo se v polni meri zaveda dragočnosti človeških življenj, dobro pa je tudi poučeno o vseh razsežnostih utrjenih vencev, ki so jih Nemci z vso skrbnostjo zgradili na izpostavljenih točkah. Vodoravna obkoljitev s pomočjo bočnih operacij je potemtakem skoro neizvedljiva.

S pomočjo padalcev in zlasti letalske pehote pa je mogoča obkoljitev v takozvani navpični obliki, obkoljitev iz zraka. Misel ni nova, pač pa je v teh dneh zelo pomembna.

Nemci bi sicer lahko odvišne čete na vzhodni fronti premestili v pripravljene utrjene postojanke na obali. Te čete bi vsekakor čelne napade če že ne odbile, vsaj močno motile. Položaj na vzhodnem bojišču pa Nemcem v nobenem slučaju ne dovoljuje, da bi z dovoljnimi silami napolnili globine izza utrjenih obalnih področij. Na ta način Nemcem ni mogoče istočasno na številnih mestih v obalnem za-

ledju uspešno preprečiti z zavezniškimi padalci in letalsko pehoto upostavljenje številnih mostobranov. Letalska pehota bi na ta način z napadi na sovražna letališča, z uničevanjem važnih vojaških naprav, z blokiranjem cestnega in železniškega omrežja, z zaposlitvijo sovražnih taktičnih rezerv in podobnimi podvigi izvršila najidealnejši kombinirani obkoljitveni manever, ki bi zajamčil uspeh.

LETALSKA PEHOTA

Padalci in z jadralnimi letali prenešana letalska pehota, najmodernejše opremljena in oborožena, bi imela takoj po pristanku izvršiti naslednje naloge: Prvi tovariši, predhodnice, tvorijo lahko pehoto in strokovno osebje. Pehota ima takoj obkrožiti izbrana mesta pristanka, onemogočiti s tem prihod sovražnika in predvsem zasesti vsa opazovališča. Istočasno pehota gradi obrambne postojanke okrog mesta pristanka. Razsežnosti obkrožitve morajo biti tako velike, da je središče pristanka nedosegljivo za sovražno topništvo.

Strokovno osebje ima nalogo, da pripravi mesto pristanka za sprejem glavnih zavezniških sil. Važno je preprečiti vsakršno infiltracijo sovražnika. Po pristanku glavnih udarnih sil se formirajo udarne brigade in jurišni oddelki.

Uspeh takih podvigov v mnogem zavisi od hitrosti izvedbe. Predhodnice so lahko oborožene, glavnina pa razpolaga tudi s težkim orožjem. Nemci so n.p. na Kreti z jadralnimi letali prepeljali 125 m/m topove. S padali so odvrgli 39 protitankovskih in protiletalskih topov. Vsekakor pa mora glavnina imeti toliko časa na razpolago, da se grupira še predno, bi jo mogel sovražnik presenetiti z oklopnimi edinicami.

NEKAJ ŠTEVILK

Naslednje številke nudijo malo prisposobo o razsežnostih in uspehih udara z navpično obkoljitvijo.

Prenos lahko oborožene divizije v enem samem strnjenem poletu bi zahteval 765 letal nosljivosti JU.52 (t.j. za vsako letalo 15 do 20 mož) ali pa 194 letal s 680 jadralnimi letali. Za tako operacijo in množino uporabnih čet bi morali izbrati 4 do 6 mest pristanka. Če bi vsakokrat v strnjenem poletu prenesli en bataljon, bi bili za prenos brigade potrebni 3 do 4 strnjeni poleti. Eno četo je mogoče prenesti s 4 do 5 letali in 12 do 15 priklopljenimi jadralnimi letali. Nemci računajo, da ena četa na prostoru 200 do 400 kv. metrov lahko pristane v teku 3 minut. Zbor čete na tleh od prvega odskoka pa vse do pripravljenosti oboroženega nastopa traja povprečno 12 do 15 minut.

Če razpolagamo z dovoljno floto transportnih letal, z dobro izvežbanim moštvom in če so pogoji zadovoljivi, se odpirajo za take podvige ogromne možnosti. Znano je, da so Nemci v najkrajšem času z letali prenesli 70.000 mož za ustvaritev tuniškega mostobrana. Res je, da so naleteli v začetku na zelo majhen odpor; to je prednost, ki je zavezniki gotovo ne bodo deležni niti v zahodni niti v južni Evropi, zlasti če se jim ne pokažejo možnosti presenečenja sovražnika. Za taka presenečenja pa je potrebna ogromna zračna podpora, ki obstoji pred-

vsem iz lovskih letal na velike daljave in taktičnih opazovalnih letal. Bombardersko letalstvo je potrebno za motnje sovražnih prometnih zvez v zaledju, za uničevanje sovražnih pomožnih edinic in za izzivanje splošne zmedenosti sovražnika. Lovci so potrebni za zaščito bombnikov, za kritje izkrcevalnih operacij in spremljanje zračnih transportov.

Da bi se moglo tako ogromno sodelovanje vseh pehotnih, pomorskih in zračnih sil izvesti do popolnosti, smatrajo vojaški strokovnjaki, da je potrebno

organizirati takozvane zračne armijske korpuse, ki bi bili sestavljeni približno takole: 540 lovskih letal, 972 bombnikov in 144 opazovalnih letal. Na ta način bi dobili 1 zračno lovsko divizijo, ki bi vsebovala tudi opazovalna letala in 3 bombarderske divizije.

Polkovnik je ravno zaključil svoja zanimiva razglabljanja, ko se je v težki sopari zasvetila v resnici bela Casablanca. V perfektni formaciji je bilo v zraku 48 bombnikov, ki so pluli bogve kam.

BOGASTVA NAŠE DOMOVINE

Sedaj, ko se na obzorju že jasno svetijo konture zavezniške zmage in našega osvobojenja je potrebno, da se s svojo ožjo domovino seznanimo tudi podrobnejše. To nam je potrebno tudi že zato, da svojim zavezniškim prijateljem, ki se že iz gole radovednosti zanimajo za naše kraje, odgovorimo na stavljenja vprašanja.

Naši britanski zavezniki so po svojih narodnih značilnostih trgovski narod. Njihovo zanimanje za tuje dežele je v prvi vrsti posvečeno gospodarskim potezam dežele.

Slovenska domovina, ki jo je Italija 1.1918 zahrbtno in spekulantsko priključila svoji siromašni malhi, ni bogata na rudah. Zlasti nam manjkajo temeljne sirovine, ki so neobhodno potrebne za uspešni razvoj moderne industrije. Kljub temu je naša dežela dovolj zanimiva za rudarska raziskovanja. Nekateri geologi celo mislijo, da bi se pri nas moglo še marsikaj najti, samo truda in denarja je treba.

Najvažnejši rudnik na Primorskem je rudnik živega srebra v Idriji. Tako po množini, kakor po kakovosti je idrijsko živo srebro znano po vsem svetu. Nesmotreno izkoriščanje, ki sliči na ropanje, je uvedla v idrijski kotlini Italija.

O idrijskem rudniku menda sploh ne more nihče spregovoriti, a da bi pri tem ne omenjal povsod znane zgodbe o postanku rudnika. Zgodba pripoveduje, da je v drugi polovici petnajstega stoletja živel v idrijski kotlini reven sodar. Sodarstvo je bilo namreč v tistih časih važen poklic prebivalcev v idrijskih in črnovrških gozdovih. Ta postranska zimska zaposlitev je še danes razširjena v črnovrški okolici, kjer so najboljši izdelovalci vinske posode in kmečkega lesenega orodja. Tudi naš sodar je bil priden obrtnik-samouk, ki je vinsko posodo prodajal sosednim Vipavcem. Ko je nekega dne sodar namakal leseno posodo v pritoku Idrijce, se mu je zdela nenavadno težka. Odlil je vodo in našel na dnu posode svetlo, težko tekočino srebrne barve. Svojo najdbo je sodar skrbno čuval, blago pa odnesel nekemu zlatarju v Škofji Loki in ga dobro prodal. Stvar se je kmalu raznesla in po raznih nevšečnostih je rudnik razodel svetu vse svoje bogastvo. Iz raznih predelov bivše avstrijske monarhije so prihiteli zaslužka žejni ljudje in se tu naselili. Posebno številni so bili Čehi.

Idrijski rudnik prideluje iz živega srebra cinober, ki je zlasti v ladjedelstvu izredno važna rdeča barva. Kakor vse ostale gospodarske panoge na Primorskem, tako je tudi rudarstvo pod sedanjimi

gospodarji strahovito nazadovalo ne toliko po količini proizvodnje, kakor po nevesčem in naravnost zločinskem izčrpanju rudnika in njegovega delavstva.

Drugi važni rudniki pri nas so rudniki cinka in svinca v Rablju. Strokovnjaki trdijo, da so žile teh rudnikov zelo bogate, ker vsebujejo do 25 % čistine.

V Vremski dolini je opušččen premogovnik, ki so ga Lahi obnovili, pozneje pa zopet opustili. V zadnjem času so pričeli ponovno raziskovati zaklade v Vremski dolini, rezultati teh raziskovanj pa niso znani.

S tem po so vsaj do sedaj znana bogastva na rudah na Primorskem tudi že obdelana. V bodoči novi državi bodo morali mladi in podjetni Slovenci žrtvovati svoje sile in sposobnosti rudnemu raziskovanju naše ožje domovine, da na ta način zagotovijo mladi doraščajoči generaciji delo in obstanek.

Kamnolomi in obdelava kamna, kar ne spada naravnost v panogo rudarstva pa je pri nas važen vir narodnega dohodka. Posebno važni so nabrežinski kamnolomi, ki so zasloveli po vsem svetu. V Egiptu je mnogo javnih in zasebnih zgradb, ki jih krasí nabrežinski kamen. Tu so Slovenci, zlasti naš prijatelj, g. Gruden, pokazali številnim turistom lepoto našega kamna. Danes je v Nabrežini razvita ogromna kamnolomska industrija, ki bo našla pravega razmaha šele v skupni državi, kjer je mnogo potreb po nabrežinskem kamnu. S kamnolomstvom se ukvarja okrog 45 večjih podjetij, ki zaposlijo v normalnih časih okrog 3000 delavcev.

NEMŠKE KROGLE V LAŠKIH HRBTIH. Ameriški vojni dopisnik agencije O.W.I. javlja da so v Siciliji našli veliko število mrtvih italijanskih vojakov, ki so bili ustreljeni v hrbet. Zdravniška preiskava je dognala, da so jih ustrelili Nemci. V tej zvezi je zanimivo tudi pripovedovanje zadnjih laških vojnih ujetnikov, ki pravijo, da so Nemci zverinsko postopali z laškimi civilnim prebivalstvom na Siciliji. Pokradli so vsa živila, oblačila in sploh vse premičnine.

LAHI BEŽIJO DOMOV. Švicarski listi poročajo, da so odpotovale vse zasedbene italijanske čete iz francoske Savoie domov. Isti listi poročajo tudi, da so Italijani že precej čet iz Grčije in Jugoslavije spravili domov za obrambo Italije.

Utrinki komarjeve pesmi

Tunis, 30.5.1943.

Samo mesto Tunis je ravno tako lepo, zanimivo in občudovanja vredno, kakor ostala bela in čista mesteca ob obalah Severne Afrike. Z mešanimi občutki čitaš na vsaki drugi hiši mastno tiskana opozorila pred malarijo, tifusom, infekcijami in ne vem pred čem še. Zavezniški vojaki grizejo dan in noč neke zoperne tablete, ki te baje obvarujejo vseh afriških nesreč. Nekoliko občutljivi Amerikanci so nama pripovedovali, da se želodec le z velikim trudom prilagodi temu prežvekovanju in pogostokrat ob začetnem treningu posadi človeka za teden dni v posteljo. Dasi sva bila s tovarišem v uniformi, sva vendar smatrala, da naju zapoved generalnega štaba Severne Afrike ne zadene, ker spada prav za prav pod Srednji vzhod. Drugič sva po temljitem razglabljanju tiskanih paragrafov ugotovila, da sva prav za prav hitrejša od afriške počasnosti in da naju nesreča sploh dohiteti ne more. Tako sva ostala ves čas brez celodnevne glodanja in prebavljanja čudnih ameriških pilul.

Več petičnih Slovencev in tudi nekaj naših slikarjev, pesnikov, pisateljev, književnikov, znanstvenikov, hribolazčev in radovednežev je že obiskalo Tunis in njegovo najbližjo okolico. Tod so hodili tisti mladi Slovenci, ki jim je iztirjena usoda oblekla uniformo francoske tujske legije. Zato o samem mestu nimam kaj posebnega povedati.

S stanovanjem je tudi v Tunisu velik križ. S kornbifom in čokolado se ti pa tudi tu postelje udobno ležišče. Tako se je godilo tudi nama. Tri noči sva prebivala pod gostoljubno streho skromne francoske družine. Preskrbeli so nama vina in kave (seveda nadomestek, najbrže edini spomin nemške okupacije). Midva sva pridejala dragocenejšje vojaške dobrote, s katerimi naju je založila skrbna britanska intendantca.

Tako sva večerne ure kaj lepo presedela in prekramljala. Moji hudo jecljajoči francoščini je to bilo v veliko korist. Zlasti je bila zgovorna domača gospodinja, dama v najboljših letih. Starosti pri Francozinji ne ugañeš, pa če si natakneš ne vem kakšna očala. V tej točki sva se z mojím prijateljem večkrat prerekala.

Že prvi večer nama je žlobudrava Francozinja z vsem ognjem pripovedovala najnovejšo tuniško senzacijo: Tuniškega beja, ki se je za časa nemško-laške okupacije le preveč žlahtal z Arnimom in njegovimi generali, so pognali s tuniškega prestola in ga poslali na Madagaskar. To novico sva seveda tudi midva čitala v listih, ali za našo Francozinjo bejeva usoda ni bila glavna skrb. Bej je namreč odpotoval s svojimi 25 zakonitimi ženami. To najvažnejšo pritliklo njenega pripovedovanja je povedala s polnim povdarkom razburjenja.

Na tem svetu je že tako, da imajo nekateri moški zelo grdo navado, da "zrele" dame zbadajo - in med to malopridno moško družbo zaidem včasih tudi sam. Zato sem temperamentno Francozinjo vprašal, ali so mislili Britanci s tem izkazati staremu titularnemu gospodarju Tunisa neko posebno naklojenost, oziroma ali so ga s tem mislili kaznovati za

vsaj njegova petokolonska ljubimkanja z Nemci?

Gospa je samo namrdnila ustnici, me ostro ošvignila z očmi, odgovorila pa ni ničesar. Zato sem korajžno nadaljeval: "Milostljiva, pred vsakim normalnim potovanjem zakonske dvojice pri nas, se neizogibno pojavljajo večje ali manjše zakonske nevihte in nevihtice. Gospej soprogi manjkajo primerna oblačila, klobuki, čevlji, pižame, in še vse ostale take neobhodne pritikline. Navadno tudi drobni prstki niso zadosti manikirani, frizura je pomanjkljiva in še sto in sto drugih nedostatkov. Sedaj pa milostljiva, si predstavljajte 25 žensk, vsaka z nekaj sto željami, časa pa komaj pičlih 12 ur. Naravnost obupno. Kaj mislite, milostljiva, kako se je znašel ta ubogi mož s 25 krat 200 ženskimi sitnostmi, ko mož v naših krajih z eno samo ne pride na konec?"

Francozinja me je strme poslušala, čeravno se mi je jezik pogostokrat zapletal. Kljub najodličnejšemu in dovršenemu šminkanju so se barve na njenem obrazu menjavale, kakor pri kameleonu in — če verjamete ali ne — molčala je ko grob.

Pri mizi je bilo ta večer pol ducata moških. Da se izognem hudi zadregi sem se obupno obračal po odgovor na pričujoče zakonske junake. Kar po vrsti so se sijajno odrezali. Tudi sam sem poročen in se držim stare postave enoženskega zakonskega jarma. Francoski kavalirji pa so odgovaljali tako odločno in samozavestno kakor, da bi vsak imel najmanj dvakrat toliko soprog, kakor pa odstavljeni bej. Soglasni so bili v trditvi, da en moški laže odpravi 25 žensk kakor pa eno samo. Nekdo je celo trdil, da je najtežje z dvema, od števila tri naprej pa da je stvar enostavna in da množina ne igra prav nobene vloge. Skoro sem mu verjel, ker je govoril iz srca in iz izkušnje.

Brhka Francozinja je pri tem previdno molčala in samo simbolično požirala posamezne odgovore. Po malem odmoru pa je kot zadnja vendarle spregovorila: "Me žene mislimo ravno nasprotno. Z enim samim moškim izhajamo kar dobro, ali če si predstavljam, da bi bila omožena s 25 možmi, me kar mrzta stresa. Pomislite samo 25 mož napravi iz kopalnice jezero. Pri jutranjem britju prelije 25 mož toliko krvi, da bi lahko delali krvavice. 25 smrčičev ponoči bi pretreslo tudi najtrdnejšo betonsko stavbo... — Ne, jaz sem odločno za monogamijo."

Ženska je pač vedno v opoziciji in v — formi.

Ponoči sem presneto slabo spal. Komarji so me grizili, kakor Mussolinija slaba vest. Studiral sem kako je z monogamijo pri komarjih, ali tudi tu vlada "izkušeno mnenje" šestih zakonskih junakov pri nocojšnjem omizju, oziroma ali se pri njih uveljavljajo načela brhke Francozinje. V polsnu se mi je zdelo, da sem pogruntal novo svetovno modrost: ženske se boje mož (množina!), moški trepetajo pred žensko (ednina!)

Vsaka modrost pa zahteva tudi utemeljitve, in komarji, ki so neusmiljeno bičali moje shušano telo, so segli globoko v male možgane in od tu se je zasvetilo: Mož, kateremu postava dovoljuje več zakonskih žena, si te žene kupuje, dokaz, da z du-

cati kar zadovoljivo izhaja. Nasprotno pa tisti ženin, kateremu postava zapoveduje eno samo ženo, navadno poleg nje zahteva še denar in druge posvetne dobrote. Dokaz, da mu ena sama žena poleg drugih skrbi in nevšečnosti povzroča tudi še materialno škodo.

Vse to sem pogruntal v Tunisu ob slabi prebavi

PETER BOROVNIK

Peter Borovnik je bil lovec 139. nemškega gorskega lovskega polka. Doma je bil tam pod Karavan-kami v Rožni dolini. Njegov oče Miha je bil ob prevratnih dneh 1918. leta prostovoljec v Slovenski koroški legiji majorja Lavriča. Po nesrečnem plebiscitu je Miha služil za hlapca po slovenskih kmetijah v Rožu. Domov v Ziljsko dolino si ni upal. Nemškutarji bi ga ubili. To je vedel in ostal je v Rožu. Čez nekaj let se je oženil z bajtarjevo hčerko Špelo. L. 1923 se jima je rodil prvi sin Peter. Za njima je prišla Micka in za njo še pol ducata bratov in sestra.

Peter je ob dobrem zraku, izvrstni vodi in ovsemnem kruhu pridno rasel. Pasel je kravo, lovil metulje, stikal za ptičjimi gnezdi in žvižgal slovenske koroške popevke. Iz debele mašne bukve ga je mati naučila branja in pisanja, ker so iz šole pognali njegovo slovensko besedo.

Kmalu potem, ko je izbruhnila druga svetovna vojna, je moral oče Miha v rajh kot kmečki delavec. Včasih je po nekaj malega poslal domov, kajti Borovnikova zemlja je merila komaj za dva dobra predpasnika. Težko so živeli. Peter in Micka sta hodila na dnino in prinesla ob sobotah vsak po nekaj prihranjenih mark.

Ob koncu 1. 1941. je moral Peter k vojakom. V Celovcu so ga s psokami, klofutami in zaporom naučili pruskega vojaškega jezika in soldatovanja. V jeseni 1942. so ga s prevoznim letalom prepeljali v Severno Afriko. Pri Mateurju je prvič zaslišal rjojenje topov in bacačev ter rezgetanje strojnic. Vsako uro so jih obiskovali britanski letalci in neusmiljeno redčili vrste koroških lovcev. Nemška obrambna črta je potekala po vrhovih severno-zahodno od Mateurja. Mrtva straža je bila potisnjena v sredino pobočja. Dva streljaja od tam so stali Angleži.

17. februarja je komandir čete 139. polka gorskih lovcev postal Petra in še nekega Prusa na mrtvo stražo. S seboj sta nosila rezervno hrano in vodo. Ob polnoči sta bila na mestu in zamenjala dvojico iz Solnograškega.

Okrog štirih zjutraj je pričelo angleško topništvo z zapornim ognjem obdelovati nemške postojanke. Ob zori so prihajala posamezna angleška letala in usmerjala topovski ogenj. Peter je sklonil glavo pod skalni previs in čakal—konca. Njegov pruski tovariš pa je čepel v kaverni. Tam za dva ni bilo prostora. Tako sta oba Hitlerjeva vojaka prebila ves dan in tudi naslednjo noč. Britanski topničarji niso poznali počitka. Menaže seveda ni bilo, ker bi

kornbifa, ob mlakužasti vodi in v družbi Angleža, ki je 14 let živel na Balkanu. Zato odklanjam vsako odgovornost za nov izum, ki sicer nima z vojsko nobene direktne zveze, pač pa ga je mogoče rodila velika skrb za povečanje in moč našega naroda po vojni.

vsak poskus dostopa k mrtvi straži pomenil zanesljivo smrt.

Prus je že v drugi noči pohrustal svojo rezervno hrano in tudi svojo čutarico je izpraznil do dna. Peter pa si je skrbno delil prigrizke in požirke.

Tudi tretja noč ni prinesla nobenega odmora in zato tudi ne hrane ne pijače. Po treh dneh je Prus vendarle velikodušno prepustil svoje mesto v kaverni Petru.

Četrto noč je bil Peter tako utrujen, da se za peklenko treskanje britanskih topov ni več menil, pač pa prav trdno zaspal.

Ko se je Peter zbudil ni bilo Prusa nikjer. Z njim je izginil zadnji grižljaj prepečenca in nemške čokolade. Petrova čutarica je bila prazna...

Drugo jutro je angleška patrola obkolila mrtvo stražo in zajela sestradanega in do onemoglosti izčrpanega Petra. Skrbno so ga pogostili in napojili dobrodušni Škotski hribovci in zdel se jim je tako simpatičen, tako domač, tako hribovski kakor oni sami, da so ga kar pri sebi obdržali za kuharja. Čez nekaj mesecev sva si krepko stisnila desnici.

Štiri dni potem ko so Škotje ujeli Petra je komandir čete 139. polka gorskih strelcev prebral pred zbrano četo dnevno povelje, ki je glasilo takole:

"Lovec Peter Borovnik, rojen 17. junija 1923 v Rožu—Ostmark se je izdajalsko udal sovražniku. V smislu najvišje zapovedi firerja so včeraj popoldne ob 5. uri ustrelili v Rožu njegovo sestro Micko Borovnik, v Kronstadtu v Vzhodni Prusiji, pa ob isti uri njegovega očeta Miho Borovnika. S tem je bilo nemški pravici zadoščeno."

Uro kasneje je četa oddala orožje Škotskim hribovcem, ki so jo obkolili.

Petrov prijatelj Janez Koren, ki je v isti četi služil kot ordonanc, je Škote z veliko zaskrbljenostjo spraševal o Petru. Čez pol ure že sta se oba slovenska fanta pristrčno pozdravila.

Janez Koren pa je Petru povedal ob tej priliki tole: "Peter nič se ne boj, dnevno povelje so si Nemci sami izmislili. Še predno so tebe ujeli so Angleži našo četo obkolili in razbili radijsko oddajno postajo. Na svoja učesa sem slišal kako so se pruski oficirji pogovarjali, da ustrahujejo četo. Tvoji so živi in zdravi. Nameravani zločin so preprečili britanski topovi. Bog sam je kaznoval tvojega tovariša z mrtve straže. Ravno ko je lagal komandantu, da si pobegnil je udarila granata in ubila njega, komandanta samega in njegovega pribočnika."

Trpod latnika

ČUK STAVKA. Zaradi tistih reči tam se je Čuku nos strašno zafrknil in nam sporoča, da se ne bo oglasil toliko časa, dokler ne bodo vsi njegovi prijatelji zopet očiščeni in spokorjeni. Medtem pa prosimo vse grešnike naj pridno tuhtajo - časa imajo zadosti - da bo gradiva dovolj, ko se vrne zopet veselje in pesem med nas.

UZAKONITEV LJUBLJANSKE POKRAJINE. Šele sedaj prinašajo laški listi uzakonitev kr. ukaza o ustanovitvi Ljubljanske pokrajine. Ta zakon, ki mu je usojena zelo kratka prihodnost pravi dobesedno tole: "Uzakonja se kr. ukaz z dne 3. maja 1941-XIX čtev. 291 o ustanovitvi Ljubljanske pokrajine. Odrejamo, da se ta zakon, opremljen z državnim pečatom, uvrsti v uradno zbirko zakonov in uredb kraljevine Italije in ukazujemo vsakomur, da se po njem ravna in skrbi za njegovo izvrševanje kot državnega zakona. Dano v Rimu dne 27. aprila 1943-XIX-Viktor Emanuel-Mussolini.

LJUBLJANSKI RDEČI KRIŽ vabi svoje internirancev in sicer tele: Bijelič Jelena, Drnovšek Terezija, Seunik Anita, Kolan Josipina, kapetan Kolar Franjo, Mozetič Marija, Matauš Ignacij, Pezdirc Pepca, Slapar Franc, kap. Vajs Rudolf, Ženko Ivana, svojci umrlega interniranca Žundra Franca, Jurešič Ivana, Babič Franciška.—Svojci teh oseb so internirani.

NOV LJUBLJANSKI SOSVET. Pod ogromnim pritiskom fašistovskih nasilnikov so v Ljubljani postavili nov sosvet, ki je sestavljen takole: Leon Rupnik, ljubljanski župan; prof. dr. Milko Kos, rektor univerze; prof. dr. Branko Alujevič; inž. Mirko Pirkmajer; prof. Bogomil Remec; Franc Heinrihar; Zvonimir Lukič; Ignac Pevec; Alojz Erjavec; Ludvik Korče; Franc Majcen in Karel Rojina.—V prvem sosvetu so bili zastopniki glavnih slovenskih strank. Že po nekaj mesecih pa je sosvet sprevidel, da zahtevajo fašistovski morilci od njega samo potrdila za svoja hudodelstva in je zato odstopil. Sedaj je Mussolini z nasiljem zapovedal vsem zastopnikom slovenskega gospodarskega življenja, da svoja imena postavijo na sramotni oder. Tudi to sramotno bolečino bo slovenski narod prenesel s stisnjenimi zobmi in s stisnjenimi pestmi, saj odrešitev ni daleč.

SLOVENSKI UPORNIKI NA DELU. Iz Carigrada poročajo, da so slovenski uporniki okrog Sneznika v začetku tega meseca napadli močno laško kolono in jo skoro popolnoma uničili. Lahki si niso upali zasledovati upornikov, ker se ne zanesajo več niti na svoje najboljše čete. Isti viri poročajo tudi, da je v začetku t. m. prišlo do težkih bojov v Bovški kotlini. Tudi tu so hostarji pognali številnejšo laško posadko v beg.—Na Učki gori so hostarji izvršili napad na dve močni laški patrolji, pri čemer je bilo nekaj karabinerjev ubitih.

MORILEC EMILIO GRAZIOLI JO JE POBRISAL IZ LJUBLJANE. Takozvani visoki komisar ali po naše krvnik slovenskega naroda, Emilio Grazioli, ki ima na vesti na tisoče in tisoče slovenskih življenj v dveh letih svojega paševanja v slovenski prestolici,

je nenadoma zapustil Ljubljano in odšel kot prefekt v Catanijo. Verjetno jo je tudi že od tam pobrisal, če ga niso medtem ujele zavezniške čete. V tem slučaju bi prosili zaveznike naj ga prepustijo v varstvo našim fantom. V vsakem slučaju pa se ime tega razbojnika blišči na prvem mestu slovenske črne liste. Slovenska pest ga bo poiskala tudi v zadnjem kotu naše zemlje, ko bo udarila ura maščevanja.

DR. JANKO RAJAR UMRL. V Ljubljani je 5. junija umrl dr. Janko Rajar veterinarski inšpektor v pokojju in bivši senator. Zaslužil je s svojim delom, da mu ohranimo časten spomin.

ZAPLEMBA IMOVINE. Emilio Grazioli je zaplenil imovino Andreja Nagode in njegove žene Justine Pivk, ki sta bila obsojena na 6 let ječe.

TUDI V GORICI SO ZAMENJALI PREFEKTA. Mussolini je v Gorici postavil za prefekta nekega Bellinija. Tudi ta možakar lahko zopet zaveže komaj razvozlano culico, da ne bo preveč naglice ko bodo zalajali topovi na naši zemlji.

LAŠKO VOJNO SODIŠČE NA DELU. V Ljubljani so obsodili na dosmrtno ječo: Sodnikarja Franca, sina Ivana in Marije Skojec, roj. 9. julija 1922 v Dragomeru. Janša Florjana, pok. Josipa in Uršič Marije, roj. 4. 5. 1908 v Plešivici. Groznikarja Franca, roj. 4. septembra 1892 na Vrhu pri Polici. Grbca Ivana, roj. 5. 12. 1895 na Igu.

NA BALKANU LAHI MIRUJEJO. Švedski listi poročajo, da so vse italijanske garnizije na Balkanu, tako v Grčiji kakor v Jugoslaviji, prenehale z borbami proti upornikom. Tako četniki kakor partizani so po zadnjih vesteh zavzeli obširna področja v Bosni in Hercegovini, zlasti pa v Dalmaciji, ki so jih držale italijanske garnizije. V nekaterih krajih Bosne je prišlo do ostrega spora med laškimi in nemškimi posadkami zaradi popolne laške neaktivnosti. Iz Carigrada poročajo, da je nemško vojaško poveljstvo sklenilo nemudoma umakniti raztresene edince z vseh tistih predelov Jugoslavije, ki so oddaljeni od glavne železniške proge. Nevtralni vojaški opazovalci v Carigradu mislijo, da bi mogla nenadna zavezniška intervencija nekje na vzhodni obali Jadranskega morja odrezati vse italijanske divizije, ki se pripravljajo na povratek v domovino.

ZELENI KADRI V SEVERNI ITALIJI. Švicarski listi poročajo, da je v Alpah Severne Italije veliko število laških vojaških beguncev in da posamezne skupine večkrat poskušajo preiti na švicarsko ozemlje. Zaradi tega so švicarske oblasti močno zastražile mejo proti Italiji.

ŠTEVILNI SLOVENCI V SICILIJI. Ameriški vojni dopisniki poročajo, da so ameriške čete v Siciliji pogostokrat naletale na skupine Slovencev, ki so pribežali iz sovražnega ozemlja. Med njimi je večje število civilistov. Dopisniki pravijo, da so ti Slovenci zaprosili ameriška vojaška poveljstva naj jih oborože, da bi se mogli boriti proti svojemu smrtnemu sovražniku.